

28.3.2017

Sosiaali- ja terveysministeriö
Valtiovarainministeriö

Dnro:179/D.a.2/2017

Viite: Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali – ja terveydenhuollon valinnanvapauslainsäädännöksi 31.1.2017

**Asia: SAAMELAISKÄRÄJIEN LAUSUNTO LUONNOKSESTA SOSIAALI – JA
TERVEYDENHUOLLON VALINNANVAPAUSSLAINSÄÄDÄNNÖKSI**

Lausunto on pyydetty antamaan 28.3.2017 mennessä vastaamalla sähköiseen kyselyyn. Saamelaiskäräjät keskittyy käsittelemään lausunnossaan lakiehdotusta saamelaisten kotiseutualueen ja saamelaisten perusoikeuksien sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Suomen kansallinen lainsäädäntö, perustuslain säännökset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset muodostavat Suomen viranomaisille saamelaisia koskevien oikeuksien toteuttamis- ja turvaamisvelvollisuuden yhdenvertaisesti muihin väestöryhmiin nähden. Yhdenvertaisuuden toteutuminen on ihmisoikeuksien keskeisiä periaatteita. Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat velvoittavaa lainsäädäntöä ja velvoittavat viranomaisia saamelaisten oikeuksien toteuttamisessa ja suojelemisessa.

**1. SAAMELAISKÄRÄJIEN VASTAUKSET LAUSUNTOPYYNNÖSSÄ
ESITETTYIHIN KYSYMYKSIIN**

TAUSTATIEDOT

Vastaajatahon virallinen nimi: **Saamelaiskäräjät**

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi **Pia Ruotsala**

Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot **Tiina Sanila-Aikio, tiina.sanila-aikio@samediggi.fi**

Lausuntopyynnön käsittelypäivämäärä toimitelmässä: **Saamelaiskäräjien puheenjohtajan päätös
28.3.2017**

Toimitelimen nimi **Saamelaiskäräjien puheenjohtaja**

Onko vastaaja*

kunta
sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue
maakunnan liitto
muu kuntayhtymä tai kuntien yhteistoimintaelin
valtion viranomainen
järjestö
yksityinen palveluntuottaja
joku muu

Kysymykset

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

1. Voidaanko uudistuksella kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan uudistuksen loppuunsaattaminen on välttämätöntä. Saamelaiskäräjät kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että palvelurakenne tulee muodostaa yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien toteutumisen sekä asiakkaan näkökulmasta toimivan kokonaisuuden, jolla turvataan laadukkaat, asiakaslähtöiset palvelut lähellä ihmistä riippumatta siitä mikä taho palvelut tuottaa. Saamelaiskäräjät korostaa, että oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin ei voi toteutua, mikäli kielelliset perusoikeudet eivät toteudu.

Saamelaisten kulttuurillisiin oikeuksiin ja tarpeisiin on suhtauduttu pitkään vähätellen, vaikka kulttuurillisten oikeuksien perustana on perustuslaki (17.3 §). Keskeisimmät esteet kulttuurinmukaisen ja asiakaslähtöisen palvelumallin käyttöönotolle ovat asenteet ja tiedon puute. Osaltaan merkitystä on myös sosiaalihuollon periaatteilla, joissa kaikille on tarjottava samanlaisia palveluja ja samassa laajuudessa. Tämän periaatteen mukaan saamelaisille tarjotut palvelut ovat heikomman laatuista, koska he eivät saa omaan kieleen ja kulttuuriinsa mukautettua apua. Muutoksen onnistumiselle on tärkeää luoda yhteistä ymmärrystä siitä, mitä asiakaslähtöinen palvelumalli merkitsee.

Nyt esitetty malli on kiireellä valmistelu ja liian tulkinnanvarainen, eikä siinä esitetty aikataulu ole realistinen, vaan voi aiheuttaa uudistukselle vahinkoa pitkällä tähtäimellä. Tulkinnanvaraisuus jättää järjestäjä- ja tuottajatahot vaikeaan tilanteeseen, joka viime kädessä kustautuu palveluja tarvitseville asiakkaille. Palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden, integraation ja kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta nyt ehdotettu malli toteuttaa valinnanvapaus yhtiöittämisvelvollisuuden ja markkinoiden kautta on ristiriitainen. Saamelaiskäräjät ei kannata yhtiöittämisspakkoa.

Lisäksi Saamelaiskäräjät on huolissaan eriarvoisuuden lisääntymisestä kaupunkialueiden ja harvaan asutun alueen välillä. Harvaan asutulla alueella, kuten saamelaisten kotiseutualueella, ei ole yksityisiä palveluntuottajia, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että suoran valinnan palvelut, maksusetelipalvelut ja asiakassetelipalvelut ovat saatavilla vain kaupunkialueilla. Valinnanvapaus edellyttää, että markkinat toimivat ja on olemassa riittävä kilpailu, jotta asiakkaalla on tosiasiallinen valintamahdollisuus.

2. Edistääkö uudistus tarkoituksenmukaisella tavalla asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lähtökohtaisesti asiakkaan vaikutusmahdollisuudet omiin palveluihinsa toteutuvat alueilla, joilla on valinnan mahdollisuuksia. Harvaan asutuilla pitkien välimatkojen alueilla valinnan mahdollisuuksia ei ole. Asiakkaan oikeuksien toteutumisen ja vaikutusmahdollisuuden edistäminen edellyttää selkeää, läpinäkyvää ja riittävän yksinkertaista järjestelmää. Asiakkaan vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen edellyttää, että tietoa palveluihin hakeutumisesta on helposti ja riittävästi saatavilla asiakkaan omalla äidinkielellä. Saamelaisväestön osalta tieto tulee olla yhdenvertaisesti saatavilla myös koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielillä.

Nykytilanteessa saamenkielisten palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta heikentää tiedottamisen puute sekä se, että saamenkielisiä asiakkaita ei aina ohjata saamen kielen taitoisen henkilöstön asiakkaiksi. Saamenkielisen asiakkaan ohjaamista saamenkielisten palveluiden piiriin voidaan edistää kehittämällä palveluohjausta. Saamelaiskäräjät pitää saamenkielisen palveluohjauksen ja -koordinoinnin järjestämistä yhtenä merkittävimpänä toimena, jotta saamelaisväestön oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin voi toteutua.

Oman haasteensa asiakkaan vaikuttamismahdollisuuden osalta muodostaa tilanteet, jolloin

- asiakkaalla itsellään ei ole kykyä arvioida omaa palvelutarvetta,
- asiakkaalla itsellään ei ole kykyä päättää, minkä palveluntuottajan palveluiden piiriin hakeutuu,
- on kyse paljon erilaisia palveluja tarvitsevista henkilöistä,
- asiakas ei osaa käyttää maksuseteliä, asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia.

Mikäli valinnanvapautta koskevassa mallissa ei ole varauduttu kyseisiin tilanteisiin, voi se johtaa palvelujärjestelmän pirstaloitumiseen sekä paljon tukea tarvitsevien ihmisten putoamiseen yhteiskunnan tuen ulkopuolelle.

Uudistuksen toimeenpanossa ja SOTE-keskusten palveluvalikoiman määrittelyssä on tärkeä kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveyspalvelujen keskinäiseen integraatioon ja ehjien palveluketjujen syntymiseen **ASIAKKAAN NÄKÖKULMASTA**. Saamenkielisten palvelujen osalta tulee lainsäädännössä poistaa rajayhteistyön esteet saamenkielisten palvelukokonaisuuksien ja -ketjujen turvaamiseksi. Ruotsin ja Norjan rajakunnilla on valmius tarjota laadukkaita saamenkielisiä ja kulttuurin mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluita. Esimerkiksi Norjan Karasjoella on tarjolla laadukkaita pohjoissaamenkielisiä erikoislääkäripalveluita sekä lasten, nuorten ja aikuisten psykiatrisia palveluita, turvakoti- ja perhepalveluita sekä päihdekuntoutusta. Tällä hetkellä mikään taho ei tiedota näihin palveluihin hakeutumisesta, vaikka Lapin sairaanhoitopiiriin ja Helse Finnmarkin välisen sopimuksen perusteella Lapin saamenkielinen väestö on voinut käyttää Finnmarkin läänin erikoissairaanhoidon palveluita vuodesta 2007 alkaen. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan tiedottamisvastuu on saamelaisalueen kunnilla, kun taas kunnat näkevät vastuun olevan Lapin sairaanhoitopiirillä. Tilanne on johtanut siihen, että harva saamenkielinen asukas saamelaisten kotiseutualueella tietää tästä mahdollisuudesta.

Lisäksi lakiluonnoksessa jää jokseenkin epäselväksi, mitkä palvelut ovat valinnanvapauden piirissä ja mitkä liikelaitoksessa.

3. Antaako uudistus asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Huomioiden nyt esitetyn järjestelmän monimutkaisuus, hakeutuminen palveluun edellyttää asiakkaalta vahvaa roolia löytää omaan palvelutarpeeseen sopivin palvelu. Lisäksi harvaan asutulla alueella valinnanvapaus ei voi käytännössä edes toteutua.

4. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palvelutarpeita, toteutuuko uudistuksessa asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteensovitettuja palveluita?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Laaja-alaisten palvelutarpeiden tunnistaminen ja tunnustaminen edellyttävät asiantuntevan, asiakkaan omalla äidinkielellä toteutetun palveluohjauksen, -koordinoinnin ja palvelutarpeen arvioinnin toteuttamista. Järjestelmä tulisi näyttäytyä asiakkaalle ”yhden luukun periaatteena”, jossa kokonaisvastuu on määritelty yhdelle palveluntuottajalle, vaikka itse palveluja tuottaisikin useampi toimija. Myös valta-vastuu -suhteet tulisivat olla läpinäkyviä valtion, maakunnan ja palveluntuottajien välillä. Maakunnalla tulee olla todelliset mahdollisuudet ohjata tuotantojärjestelmää. Maakunnan ja tuotantojärjestelmän strategiset ratkaisut ja päätöksenteko tulee perustua tietoon.

Paljon palveluja käyttävien palvelujen yhteensovittaminen on haasteellista, joka esitettyssä mallissa vaatii paljon erilaisia sopimuksia sekä palvelukokonaisuuksien ja palveluketjujen määrittelyä.

5. Antaako uudistus riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kustannusten hallintaan vaikuttaa oleellisesti maakunnan kyky ja mahdollisuus ohjata monituottajamallia.

6. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapausjärjestelmä on monimutkainen ja vaikeasti ymmärrettävä. Demokratian näkökulmaa on vaikea hahmottaa valinnanvapauden lainsäädännön näkökulmasta. Valinnanvapauslainsäädännön valmistelun yhteydessä olisi pitänyt järjestää laajempia kuulemistilaisuuksia ihmisläheisen ja käyttäjäystävällisen näkökulman saamiseksi paremmin näkyviin. Uudistuksen osalta tarvitaan lisää tietopohjaa, asiakaskokemuksen ymmärrystä ja ohjausosaamista. Mitä haavoittuvammassa asemassa ihminen on, sitä enemmän hän tarvitsee tukea oikean palvelun löytämisessä. Vaarana on, että apua tarvitseva ihminen uupuu ennen kuin hän sitä löytää.

7. Edistääkö uudistus toimintatapojen muutosta ja uusien palveluinnovaatioiden käyttöönottoa, millä voidaan varautua tulevaisuuden haasteisiin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Uudistus mahdollistaa uusien toimintamallien ja -tapojen käyttöönoton sekä uudet palveluinnovaatiot. Saamelaisten näkökulmasta lainsäädännöllä tulee tehdä mahdolliseksi innovaatioiden tuominen jatkossa myös Suomen rajojen ulkopuolelta, esimerkiksi Norjasta, jossa saamenkielisiä kulttuuriin mukautettuja palveluja on kehitetty paljon kauemmin kuin Suomessa.

Kysymyksiä lakiluonnoksen yksityiskohdista

8. **Sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslakiluonnoksen 3 luvussa** säädettäisiin asiakkaan suoran valinnan sosiaali- ja terveysterveystoimista.

8a. Ovatko säännökset suoran valinnan palveluista riittävän selkeitä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat yhtiötettävien valinnanvapauspalveluiden piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla maakunnat määrittelevät tarkemmin sote-keskuksissa tuotettavat perustason ja laajennetun perustason palvelut?

Vapaamuotoiset huomiot

Jotkin käsitteet ovat epäselviä. Epäselväksi jää esim. lain 15 §:ään sisältyvä määritelmä perustasolle kuuluvista palveluista ("yleinen sairaus"). Epäselvää on myös, milloin asiakas ohjautuu liikelaitoksen palvelutarpeen arvioon ja milloin on kyse lyhytaikaisesta tuen tarpeesta.

Ehdotuksen 15 §:n mukaan uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa perustason palveluihin kuuluu sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus. Ehdotuksesta ei käy ilmi, miten varmistetaan neuvonnan ja ohjauksen laatu niin, että asiakkaat ohjautuvat mahdollisimman nopeasti tarvitsemaansa palveluun.

8b. Turvaako maksusetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämistä vastuun kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksen mukaan maakunta voi asettaa palvelun laatuun, saatavuuteen ja palvelujen yhteensovittamiseen liittyviä ehtoja suoran valinnan palvelujen tuottajille, mutta ei maksusetelipalvelun tuottajille.

8c. Onko maksusetelijärjestelmässä sote-keskuksen oikeuksista ja velvollisuuksista säädetty tarkoituksenmukaisesti?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiesityksen mukaan sote-keskuksella säilyy kokonaisvastuu asiakkaan palvelukokonaisuudesta, palvelun laadusta ja vaikuttavuudesta sekä myös maksusetelipalveluntuottajan mahdollisesti tekemistä virheistä silloinkin, kun asiakas käyttää maksuseteliä. Sote-keskuksella ei kuitenkaan ole juuri mahdollisuutta puuttua asiaan. Vastuun ja velvollisuuksien hajautuminen voi heikentää palvelujen laatua aiheuttaen haittaa asiakkaalle.

8d. Mahdollistaako maksusetelijärjestelmä asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maksuseteli antaa mahdollisuuden valita palvelun tuottajan, mutta edellyttää, että asiakas tuntee oman palvelutarpeensa riittävän hyvin ja kykenee arvioimaan tarjolla olevia palveluita saatavilla olevan tiedon pohjalta omien valintojen tekemiseksi. Asiakkaan näkökulmasta epäselväksi jää, kuka käytännössä on vastuussa asiakkaan palveluketjusta ja siitä, että integraatio toteutuu eri palveluntuottajien ja palvelujen kesken.

9. **Lakiluonnoksen 4 luvussa** säädettäisiin asiakkaan mahdollisuuksista valita maakunnan liikelaitos ja sen toimipiste. Antavatko säännökset asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita palvelujen tuottaja?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

10. **Lakiluonnoksen 5 luvussa** säädettäisiin asiakassetelin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä.

10a. Ovatko säännökset asiakkaan aseman ja oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

21 §:ssä on asetettu maakunnalle velvoite käyttää asiakasseteliä riittävässä määrin. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että vähimmäistasona on, että 15 % näiden palveluiden kokonaiskuluista olisi asiakassetelin piirissä. Kiinteä vähimmäistason määrittely ei huomioi maakuntien erilaisia olosuhteita ja tätä kautta mahdollisuuksia toteuttaa kyseistä velvoitetta.

10b. Turvaako asiakassetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämismvastuun kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksessa jää epäselväksi maakunnan liikelaitoksen, maakunnan, sote-keskusten sekä erilaisin sopimuksin ja setelijärjestelyin toimivien palveluntuottajien suhteet sekä maakunnan ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet.

Vastuunkantoon liittyvät kysymykset jäävät epäselviksi.

10c. Ovatko asiakassetelijärjestelmän käyttöönottoa koskevat maakunnan päätöksentekoa koskevat rajaukset riittäviä ja turvaavatko ne asiakkaan valinnanvapauden toteutumisen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

11. **Lakiluonnoksen 6 luvussa säädettäisiin** henkilökohtaisen budjetin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä. Mahdollistavatko säännökset asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Henkilökohtainen budjetti antaa asiakkaalle mahdollisuuden tarpeenmukaisten palvelujen toteuttamiseen. Riski liittyy asiakkaan todellisten palvelutarpeiden tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä palvelujen jatkuvuuden turvaamiseen. Suomessa ei ole kokemusta henkilökohtaisen budjetin laajasta käytöstä ja kansainväliset kokemukset osoittavat kustannusten nousua sen käyttöönoton jälkeen.

12. Valinnanvapauslainsäädännön myötä esitetään potilaslakiin ja sosiaalihuollon asiakaslakiin lisättäväksi uusi luku päätöksenteon tukemisesta (tuettu päätöksenteko). Valinnanvapauslainsäädäntöön sisältyisi potilaille ja asiakkaille erilaisia valinnanmahdollisuuksia (muun muassa suoran valinnan palvelut, maksuseteli, asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti). Näissä erilaisissa valintatilanteissa asiakkaat voivat tarvita tukea valintoja tehtäessä. Onko tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin

- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Ehdotettu päätöksenteon tukeminen herättää lukuisia kysymyksiä erityisesti asiakkaan oikeusturvan ja käytännön toteutuksen suhteen:

- Miten turvataan, että tukihenkilöt ymmärtävät kokonaisvaltaisesti asiakkaan tilanteen ja heillä on riittävä tuntemus palveluista?
- Millä vastuulla tukihenkilöt toimivat?

13. **Lakiluonnoksen 7 luvussa** säädettäisiin palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyistä.

13a. Ovatko säännökset hyväksymismenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

13b. Ovatko säännökset sopimusmenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

14. **Lakiluonnoksen 8 luvussa** säädettäisiin palvelujen tuottamisesta ja palvelun tuottajien velvoitteista. Ovatko säännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakunnan mahdollisuus asettaa tuottajille asukkaiden palvelutarpeesta johtuvia ehtoja ja tarvittaessa muuttaa niitä on kannatettava. Palvelutarpeista johtuvat ehdot tulevat perustua tietoon. Myös palveluntuottajille annettavat velvoitteet raportoida tietoja, joiden perusteella asiakkaat voivat käyttää valinnanvapauttaan ja tehdä valintoja, ovat tarpeellisia.

15. Lakiluonnoksen 9 luvussa säädettäisiin palvelun tuottajalle suoritettavista korvauksista.

15a. Ovatko suoran valinnan palveluita koskevat kiinteän maksun osuus ja sen määräytymistä koskevat edellytykset riittäviä turvaamaan palvelujen riittävä rahoitus?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kiinteä tarveperusteisen maksun edellytyksenä on, että tarvekertoimet ovat riittäviä. Määräytymisperuste voi myös väärällä tavalla kannustaa ohjaamaan suuria kustannuksia aiheuttavia asiakkaita muiden hoidettavaksi, jolloin paljon tukea tarvitsevat asiakkaat asetetaan muihin asiakkaisiin nähden epäedulliseen asemaan heille haittaa aiheuttaen. Kustannuksiin voidaan vaikuttaa eheillä, sujuvilla hoitoprosesseilla palvelumallin sisällä, joka on integroituna joustavaksi osaksi muuta palvelujärjestelmää sekä osaavalla henkilökunnalla.

Saamelaiskäräjät on esittänyt rahoituslakiin tarvetekijöihin lisättäväksi sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoituksen osalta saamenkielisyys ja pitkät etäisyydet. Nykyinen ehdotus tarvetekijöiden ja asukastieheyden perusteella ei huomioi riittävästi Lapin maakunnan erityisolosuhteita pitkien etäisyyksien ja perustuslain velvoitteen osalta järjestää alkuperäiskansalle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita kolmella saamen kielellä.

15b. Ovatko säännökset muista korvauksista uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

16. Lakiluonnoksen 11 luvussa säädettäisiin lain voimaantulosta. Ovatko 71 §:n mukaiset siirtymäsäännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapauden toimeenpanoon tulee siirtyä vaiheittain ja sille on myös varattava riittävä siirtymäaika.

17. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämisvastuun toteuttamiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Katso aikaisemmat vapaamuotoiset huomiot.

18. Antaako esitys riittävät edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoiden syntymiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Jo toiminnassa olevat pienet yritykset voivat karsiutua markkinoilta pois isojen yritysten etulyöntiaseman vuoksi. Lisäksi järjestelmä ei kannusta uusien pienten yritysten syntymistä. Esitetyllä aikataululla ei ole mahdollista päästä hallittuun ja kaikkia oikeudenmukaisesti kohtelevaan tilanteeseen.

18b. Antaako esitys riittävät edellytykset pienten toimijoiden toimimiseen sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoilla?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, miten esitystä tulisi muuttaa?

Vapaamuotoiset huomiot

Laissa tulisi selvemmin turvata pienten toimijoiden mahdollisuudet toimia markkinoilla.

19. Miten ihmisen lisääntyvä mahdollisuus valita palveluntuottaja ja vaikuttaa siten palveluihinsa vaikuttaa ihmisen hoitoon?

Valinnanvapaus ja siihen liittyvä kilpailu asiakkaista voi parantaa palvelun laatua, mutta se voi myös johtaa kohdennettuun asiakasvalintaan. Valinnanvapauden toteutuminen nyt esitetyssä muodossa voi johtaa siihen, että saamelaisten kotiseutualueen näkökulmasta valinnanvapaus syntyy vain kaupunkialueille, jossa on tarjolla useita palveluntuottajia.

Laadukkaiden, asiakaslähtöisten saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen lähtökohtana on saamenkielisen peruspalvelutason selkeä parantaminen nykyisestä, palvelukokonaisuuden yhtenäistäminen, rajayhteistyö sekä saamelaisten erilaisesta kulttuurista johtuvien erityistarpeiden tunnistaminen. Kaiken edellytyksenä on saamelaisten täysimittainen osallisuus ja itsemäärääminen kaikissa saamelaisten koskevilla asioissa (mm. saamenkielisten palvelujen järjestäminen ja kehittäminen).

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiluonnoksen mukaan Lapin maakunnalla on saamenkielisten palveluiden valtakunnallinen kehittämisvastuu.

20. Onko laki tarkoituksenmukainen hammashoidon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapauden lisäämisellä on mahdollista tasapainottaa suun terveydenhuollon palvelujen kysyntää julkisen ja yksityisen sektorin välillä ja näin parantaa palvelujen saatavuutta.

21. Onko uudistuksen vaikutukset arvioitu näkemyksenne mukaan oikein ja riittävästi?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Uudistuksella on vaikutus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Eri alueiden ja eri väestöryhmien yhdenvertaisuutta tulisi ehdotuksessa enemmän arvioida. Lapsivaikutusten arviointi on uudistuksessa jätetty tekemättä. Alaikäisen kohdalla jää epäselväksi kuka valitsee palveluntuottajan tilanteessa, jossa yhteishuoltajat eivät ole yksimielisiä valinnasta. Alaikäisen potilaan itsemääräämisoikeus hoidon suhteen on tilannekohtainen.

22. Miten arvioitte uudistuksen vaikuttavan oman taustaorganisaationne tai jäsenorganisaatioidenne asemaan?

Sote-uudistuksessa ei ole lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla huomioitu saamelaisten kulttuuri-

itsehallintoa alueellisen itsehallinnon rinnalla. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa on alun alkujaan säädettäessä tarkoitettu kehitettävän kuntien itsehallinnon suuntaisesti ja sen rinnalle.

Saamelaiskäräjälain säädösten perusteella saamelaisten itsehallintoon kuuluvat saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat sekä saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Saamenkielisten palvelujen järjestämisessä ei ensisijaisesti ole kyse yleisesti kunnille kuuluvien velvoitteiden täyttämistä, vaan saamelaisen alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien turvaamisesta kulttuuri-itsehallinnon perustalta saamelaisten kotiseutualueella. Saamenkielisiä palveluja järjestettäessä tulee saamelaisille taata tosiasiallinen mahdollisuus osallistua palveluja koskevaan suunnitteluun, valmisteluun ja päätöksentekoon. Tällä toteutetaan saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaista tehtävää. Saamelaisen alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus ei toteudu kuntaperustaisesti johdettujen palvelujen toteuttamisessa¹.

Lainsäädäntö velvoittaa järjestämään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut asukkaiden tarpeen mukaisesti. Lainsäädäntö ei kuitenkaan säätele yksityiskohtaisesti toiminnan laajuutta, sisältöä tai järjestämistapaa. Itsehallinto-oikeuden mukaan saamelaisilla tulee olla mahdollisuus päättää itse, siitä millaisia sosiaali- ja terveyspalveluja he tarvitsevat, millaiselle perustalle ja arvomaailmalle sekä näkemyksille hyvinvoinnista niiden tulisi rakentua ja miten ne tulisi parhaiten järjestää. Saamelaiskäräjät tuntee parhaiten oman väestönsä sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen ja menettelytavat saamenkielisten palvelujen aikaansaamiseksi.

23. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

24. Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

Puheenjohtaja

Tiina Sanila-Aikio

Hallintopäällikkö

Pia Ruotsala

(Lausunnosta päätti Saamelaiskäräjien puheenjohtaja 28.3.2017)

¹ Teperi, Juha ym. (toim): Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Stakes, Helsinki 2006.